

КОСТАКОВА

Ліна Дмитрівна

linakostakova@gmail.com

старший викладач,
Донецький національний
університет економіки і
торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського

УДК 338.5-048.455:[658:622](045)

СТРУКТУРИЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

STRUCTURING OF COST MANAGEMENT CONCEPTS

Дана стаття висвітлює сутність концепцій управління витратами з огляду на їх змістове навантаження, видову структуру та вміння застосовувати їх в практичній діяльності для побудови ефективної системи управління витратами в умовах діяльності промислових підприємств.

Данная статья освещает сущность концепций управления затратами с учетом их содержательной части, видовую структуру и умение применять их в практической деятельности для построения эффективной системы управления затратами в условиях деятельности промышленных предприятий.

This article reveals the content of the concepts of cost management, types of structures and the ability to apply them in practical activities to build effective system of cost management in the activity of industrial enterprises.

Ключові слова: концепція управління витратами, видова структура, ефективність, система управління витратами

Ключевые слова: концепция управления затратами, видовая структура, эффективность, система управления затратами

Keywords: concept of cost management, type structure, efficiency, cost management system

ВСТУП

За час становлення суспільства, категорія «витрати» займала одну з головних позицій у житті кожної людини: при веденні її господарства, формуванні сімейного бюджету, тощо. З розвитком економічних відносин дане поняття стало невід'ємною частиною процесу визначення ефективності діяльності суб'єктів підприємницької діяльності та з кожним новим витком розвитку економіки привертало до себе все більше уваги провідних економістів, наукових дослідників та підприємців взагалі.

Дослідження проблематики витрат підприємств, що формують собівартість їх продукції дали змогу висунути наступну гіпотезу: механізм управління витратами на підприємствах є складним та багатограним, має ряд специфічних функцій та притаманних лише тому чи іншому підприємству елементів. Крім того ефективність його побудови залежатиме від обраної концепції управління витратами.

Зважаючи на вище сказане, постає необхідність дослідження відповідних концепцій з позиції аналізу основних їх складових та подальшого синтезу найбільш прийнятної для промислових підприємств.

Наукове обґрунтування концептуальних засад управління витратами розпочато ще у 1936 р. у роботах Д. Гаррісона, що започаткував концепцію управління витратами «директ-костинг». Наукова думка щодо розробки концепцій управління витратами отримала своє продовження в роботах Р. Купера, Р. Каплана, Р. Коуза, О.Уільямсона, Арманд В. Фейгенбаума,

Дж. Шанка, та ін., проте і сьогодні дискусії навколо них є актуальними.

Питанням застосування сучасних концепцій управління витратами промислових підприємств присвятили свої праці Ю.Д. Малярєвський, С.В. Лабунська, А.А. Пилипенко, Н.П. Карачина, А.В. Череп, Н.В. Гришко, Г.І. Хотинська, Т.І. Зосименко, Ентоні А. Аткинсон, Г.М. Кононенко, М.Г. Грещак, О.О. Орлов, Ю.С. Цал-Цалко, Г.В. Козаченко та інші.

Вище названі науковці у своїх роботах докладно висвітлюють сутність та основні складові базових концепцій управління витратами, аналізують їх переваги та недоліки. Але поряд з тим єдиної думки з приводу того, використання яких саме концепцій може бути ефективним, на сьогоднішній день не визначено. Це обумовлюється особливостями діяльності підприємств та різними стратегіями, яких вони дотримуються.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті сутності концепцій управління витратами через надання характеристики їх основних складових та структуризації за відповідними видами задля побудови ефективного механізму управління витратами.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу написання даної публікації покладено застосування таких наукових методів дослідження, як узагальнення, типологія, наукова абстракція, порівняння, групування, аналіз, синтез, деталізація та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Слово концепція походить від латинської, що в перекладі означає систему поглядів, єдиний визначальний задум [1].

Концепція за своїм призначенням інтегрується у відповідний об'єкт, для пошуку логічних роз'яснень та закономірностей. Виходячи з цього, під концепцією управління витратами слід розуміти базовий задум, який спрямований на розробку та реалізацію управлінських рішень з метою ефективного використання сукупних ресурсів підприємства в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

З метою підвищення ефективності управління витратами науковцями було сформовано та обґрунтовано ряд концепцій, які прийнято поділяти за такими видами, як:

- функціональні;
- структурні;
- змішані.

Функціональні концепції ґрунтуються на облікових характеристиках витрат і стосуються бухгалтерської сторони управління витратами. Щодо структурних концепцій, то вони розглядають витрати як об'єкт управління не стільки в обліковому, скільки в економічному плані. Змішані концепції об'єднують в собі як функціональну, так і структурну складову.

Розглянемо більш детально, які саме концепції управління витратами належать до функціональних, структурних та змішаних, а також проведемо дослідження стосовно часу їх виникнення, розробників тих чи інших концепцій та їх основну ідею (табл. 1; 2; 3).

Таблиця 1

Структурні концепції управління витратами

№ п/п	Час виникнення концепції	Розробники концепції	Назва концепції	Економічна сутність та значення концепції
1	2	3	4	5
1.	50-ті рр. XX ст.	Таїті Оно, корпорація Тойота	Концепція ощадливого виробництва (lean production)	Головна мета ощадливого виробництва – ліквідація дій, які поглинають час і ресурси, не створюючи цінності, а також формування умов, при яких всі інші дії вишиковуються в безперервний потік.
2.	60-ті р.р. XX ст.	Міністерство оборони США	Концепція життєвого циклу продукції LCC (lifecycle costing) або TLCC (to-tal-life-cycle costing)	Описує процес управління витратами на виготовлення продукту на всіх стадіях його життєвого циклу.
3.	70-ті р.р. XX ст.	Корпорація Хегох	Бенчмаркінг витрат	Включає: порівняння схожих або однакових виробів конкурентів за критерієм витрат на їх виробництво; аналіз процесу формування витрат під час просування товару до споживача; моніторинг патентів та ліцензій з метою уникнення порушень та інше.
4.	80-ті р.р. XX ст.	Ясухіро Монден, Сейзо Ікута та ін.	Концепція “кайзен-костинг”	ґрунтується на процесі поступового зниження витрат на етапі виробництва продукції, в результаті якого досягається необхідний рівень собівартості та забезпечується прибутковість фірми.
5.	80-ті р.р. XX ст.	М. Портер	Концепція ланцюжка цінностей	Підкреслює необхідність “виходу” за межі підприємства і налагодження взаємного співробітництва з усіма учасниками ланцюжка цінностей з метою створення високоефективних систем формування вартості.
6.	80-ті р.р. XX ст.	Ф.Визер, Д.Грін, Г. Давенпорт	Концепція альтернативних витрат	ґрунтується на тому, що будь-яке фінансове рішення приймається у результаті порівняння альтернативних витрат, і його реалізація означає відмову від усіх інших альтернативних варіантів.
7.	80-ті р.р. XX ст.	М. Портер	Концепція управління конкурентоспроможними витратами	Сутність концепції складається в послідовному вимірюванні причинно-наслідкових витрат і виборі їх оптимального рівня. В сучасних умовах така концепція забезпечує стійкий рівень конкурентоспроможності підприємства.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
8.	80-90 –ті р.р. XX ст.	Р. Купер, Р. Каплан	Концепція ABC (activity based costing)	Ключовим поняттям концепції є поняття діяльності, яка споживає ресурси. Основою застосування на практиці є найбільш точний розподіл накладних витрат на кінцеві продукти або послуги через бізнес-процеси підприємства.
9.	90-ті р.р. XX ст.	Дж. Шанк, В. Говіндараджан	Концепція стратегічного позиціонування	Включає до сфери управлінського обліку і аналізу витрат докладну інформацію про стратегічний розвиток підприємства, галузі і економіки в цілому.
			Концепція стратегічного управління витратами SCM (strategic cost management)	Базується на фундаментальних поняттях і принципах стратегічного менеджменту. Вона з'явилася в результаті злиття трьох напрямів: аналізу ланцюжків цінностей, стратегічного позиціонування та аналізу витратостворюючих факторів.

Таблиця 2

Змішані концепції управління витратами

№ п/п	Час виникнення концепції	Розробники концепції	Назва концепції	Економічна сутність та значення концепції
1.	1956 р.	Арманд В. Фейгенбаум	Концепція витрат, що пов'язана з якістю	Зорієнтована на зниження витрат за рахунок поліпшення управління якістю, що дозволяє підприємству отримувати відповідні конкурентні переваги. Концепція стверджує, що якість продукції повинна гарантувати споживачеві, як задоволення його вимог та надійність продукції, так і зниження витрат на її придбання.
2.	80-ті р.р. XX ст.	Шерер, Остер, Каплан, Дікін, Махер та ін.	Концепція витратоутворюючих факторів	Полягає у тому, що на витрати підприємства впливають ряд факторів, як структурних, так і функціональних. До структурних відносять масштаб діяльності, обсяг інвестицій, горизонтальну і вертикальну інтеграцію тощо. Функціональні фактори включають ефективність виробництва продукції, управління збутом, якість планування, нормування і контролю за витратами.
3.	90-ті р.р. XX ст.	Міністерство охорони довколишнього середовища Німеччини	«Енвайронментал костинг» (environmental costing) або Environmental Cost Management	Концентрує увагу на постійному моніторингу та можливіму запобіганню екологічних витрат. Екологічні витрати поділяються на дві категорії: явні та неявні. Явні витрати включають витрати на модифікацію технологій і процесів, витрати на очищення та утилізацію тощо. Неявні витрати в основному пов'язані з інфраструктурою, необхідною для моніторингу екологічних аспектів діяльності підприємства.

Функціональні концепції управління витратами

№ п/п	Час виникнення концепції	Розробники концепції	Назва концепції	Економічна сутність та значення концепції
1.	60-ті р.р. XX ст.	Тоширо Хіромото, корпорація Тойота	Концепція цільової собівартості (target costing)	Передбачає розрахунок собівартості виробу, виходячи з попередньо встановленої ринкової ціни його реалізації.
2.	60-70-ті р.р. XX ст.	Р.Коуз, О.Вільямсон	Концепція трансакційних витрат	Базовою основною ідеєю даної концепції є той факт, що в будь-якій економіці є два види витрат: виробничі та трансакційні.
3.	поч. 90-х рр. XX ст.	Б. Стюарт, Д. Стерн	Концепція доданої вартості	Складові витрат розглядаються на всіх стадіях додавання вартості, починаючи із закупівель сировини і матеріалів і закінчуючи реалізацією власної продукції.
4.	1936 р. XX ст.	Д. Гаррісон	Концепція «директ-костинг»	Всі витрати діляться на змінні і постійні. Постійні накладні витрати не включаються до собівартості продукції, а відносяться безпосередньо на рахунок прибутків і збитків в тому періоді, коли вони відбулися.

Дослідивши зміст концепцій управління витратами на підставі наведених вище таблиць, нами встановлено, що на практиці вони зазвичай застосовуються у певних комбінаціях, деякі з них є синтезом двох або більшої їх кількості (наприклад, концепція стратегічного управління витратами) та включають одну або декілька систем управління витратами.

Разом з тим, на сьогоднішній день недостатньо розробленими залишаються питання відносно синтезу концепцій управління витратами, які мали б стати основою у побудові дієвого механізму управління витратами.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження слід зазначити наступне:

- концепція управління витратами є базовою ідеєю, що спрямована на ефективне використання сукупних ресурсів підприємства в тактичній та стратегічній перспективі.

- в своїй природі є досить значна кількість концепцій управління витратами які за видами поділяються на структурні, функціональні та змішані;

- на практиці концепції управління витратами зазвичай застосовуються у певних комбінаціях, деякі з них є синтезом двох або більшої їх кількості.

- розробка концепцій управління витратами є базою для вибору ефективних систем управління витратами,

які суб'єкти підприємницької діяльності мають право самостійно обирати та на їх основі будувати дієві механізми управління витратами.

Список використаних джерел

1. Гришко Н.В. Сучасні концепції управління витратами промислових підприємств / Н.В. Гришко // Научный журнал «Культура народов Причерноморья». – 2007. – №99. – С. 33-38.

2. Грещак М.Г. Управління витратами: [навч. посіб.] / М.Г. Грещак, О.С. Коцюба. - К.: КНЕУ, 2008. – 258 с.

3. Зосименко Т.І. Концептуально-методичні основи вітчизняного та іноземного досвіду управління витратами / Т.І. Зосименко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vcndtu/Ekon/2009_35/21.htm.

4. Козаченко Г.В. Управління затратами підприємства: [монографія] / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов. – К.: Лібра, 2007. – 320 с.

5. Несвет В.И. К вопросу формирования концепции управления себестоимостью продукции / В.И. Несвет // Вісник економічної науки України. – 2006. – №1(9). – С. 109–113.

6. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання: [монографія]. - II ч. / А.В. Череп – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 368 с.